

FINANSTILSYNET

THE FINANCIAL SUPERVISORY
AUTHORITY OF NORWAY

Tematilsynsrapport

Etterlevelse av pliktene i hvitvaskingsloven

Regnskapsførings- og revisjonsområdet

DATO:
21.12.2021

Innhold

1	Innledning	3
1.1	Bakgrunn og formål	3
1.2	Kort om hvitvaskingsregelverket	3
1.3	Gjennomføring av tematisynet	3
2	Resultatet av tematisynet	4
2.1	Oversikt over funnene	4
2.1.1	Krav til virksomhetsinnrettet risikovurdering (hvitvaskingsloven § 7)	4
2.1.2	Krav til rutiner (hvitvaskingsloven § 8)	5
2.1.3	Manglende etterlevelse av hvitvaskingsloven i oppdragsutførelsen	7
2.2	Finanstilsynets oppfølging overfor de enkelte foretakene	8
3	Nærmere om funnene	8
3.1	Overordnet inntrykk	8
3.2	Opplæring (hvitvaskingsloven § 36)	9
3.3	Ulike risikovurderinger i foretaket	10
3.3.1	Virksomhetsinnrettet risikovurdering	10
3.3.2	Risikoklassifisering av oppdrag	11
3.4	Kundetiltak og løpende oppfølging	12
3.5	Internkontroll (hvitvaskingsloven § 35)	13
3.6	Annet	14
4	Oppsummering	14

Red. merknad 13.01.2022:

I kapittel 2.1.3., side 8, er punkt 4 og 5 korrigert.

1 Innledning

1.1 Bakgrunn og formål

Oppmerksomheten rettet mot hvitvasking og terrorfinansiering som et samfunnsmessig problem, har økt. Regnskapsførerforetak og revisjonsforetak tilbyr tjenester som gjør dem godt egnet til å forebygge og avdekke slik virksomhet. Slike foretak er derfor underlagt hvitvaskingsloven.

Som ledd i kontrollen med at foretak underlagt tilsyn etterlever pliktene etter hvitvaskingsloven, har Finanstilsynet gjennomført et tematilsyn rettet mot regnskapsførerforetak og revisjonsforetak.

1.2 Kort om hvitvaskingsregelverket

Gjeldende hvitvaskingslov (lov 1. juni 2018 nr. 23) trådte i kraft 15. oktober 2018. Det er gitt forskrift til loven (forskrift 14. september 2018 nr. 1324) som trådte i kraft samme dag. Loven gjennomfører EUs fjerde hvitvaskingsdirektiv.

I hovedsak viderefører hvitvaskingsloven pliktene som fulgte av den tidligere hvitvaskingsloven, men med enkelte endringer og presiseringer. Blant annet er det lovfestet at foretakenes risikobaserte tilnærming skal inkludere en virksomhetsrettet risikovurdering, og plikten til å gjøre nærmere undersøkelser er knyttet til mistenkelige forhold, ikke bare mistenkelige transaksjoner som tidligere. I tillegg gir loven hjemmel for Finanstilsynet til å ilegge overtredelsesgebyr.

I desember 2019 publiserte Finanstilsynet en veiledning for revisorenes og revisjonsforetakenes etterlevelse av hvitvaskingsregelverket, se rundskriv 14/2019.¹ Tilsvarende veiledning ble gitt for regnskapsførere og regnskapsførerforetak, se rundskriv 15/2019.² Disse veiledningene utfylles av Finanstilsynets generelle veiledning til hvitvaskingsloven, se rundskriv 8/2019.³

1.3 Gjennomføring av tematilsynet

Finanstilsynet innhentet følgende informasjon fra 30 revisjonsforetak og 30 regnskapsførerforetak:

- liste over alle kundene, ikke bare revisjons- eller regnskapsførerkunder
- foretakenes virksomhetsinnrettede risikovurdering
- rutiner og sjekklister som dekker håndteringen av pliktene etter hvitvaskingsloven

¹ <https://www.finanstilsynet.no/nyhetsarkiv/rundskriv/2019/veiledning-om-revisorers-og-revisjonsselskapers-etterlevelse-av-hvitvaskingsregelverket/>

² <https://www.finanstilsynet.no/nyhetsarkiv/rundskriv/2019/veiledning-om-regnskapsforeres-og-regnskapsforerselskapers-etterlevelse-av-hvitvaskingsregelverket/>

³ <https://www.finanstilsynet.no/nyhetsarkiv/rundskriv/2019/veileder-til-hvitvaskingsloven/>

- skriftlig redegjørelse for hvilke opplæringstiltak som ble gjennomført i 2019, med beskrivelse av omfanget og målgruppen

Av de 60 foretakene som hadde sendt inn informasjon, ble 11 revisjonsforetak og 11 regnskapsførerforetak valgt ut for nærmere kontroll i form av stedlig tilsyn. På grunn av koronasituasjonen ble de fleste tilsynene gjennomført digitalt. I tillegg til å vurdere det innsendte materialet og supplerende skriftlig og muntlig informasjon knyttet til dette, inkluderte de 22 tilsynene en gjennomgang av 5 til 7 oppdrag per foretak. Til sammen ble etterlevelsen av hvitvaskingsloven kontrollert i 121 oppdrag. De fleste oppdragene var revisjonsoppdrag og regnskapsføringsoppdrag, men det var også enkelte rådgivningsoppdrag. Utvalget av foretak som skulle kontrolleres nærmere, var blant annet basert på de innsendte kundelistene og geografisk beliggenhet. De fleste foretakene som ble undersøkt, er på Østlandet, men tilsynet kontrollerte også foretak i andre deler av landet. Finanstilsynet gjorde en risikobasert utvelgelse av oppdragene som skulle kontrolleres. Dette innebærer en antakelse om at pliktene i hvitvaskingsloven tilsier et behov for særlige vurderinger og handlinger knyttet til disse oppdragene.

2 Resultatet av tematilsynet

2.1 Oversikt over funnene

Dette punktet gir en samlet oversikt over Finanstilsynets funn i tematilsynet, men det er ikke uttømmende. Resultatet er i hovedsak likt i revisjonsforetakene og regnskapsførerforetakene. Det er derfor ikke skilt mellom disse i omtalen av funnene. Punkt 3 inneholder en nærmere omtale av bestemmelsene det er referert til, og formålet med disse.

2.1.1 Krav til virksomhetsinnrettet risikovurdering (hvitvaskingsloven § 7)

For at regnskapsførerforetak og revisjonsforetak skal kunne vurdere risikoen for å bli misbrukt som ledd i hvitvasking eller terrorfinansiering, må risikoen konkretiseres basert på foretakets egen virksomhet. For mindre foretak, som bare tilbyr revisjons- og regnskapsføringstjenester, vil en konkretisering av risikoen være enklere enn for store foretak med flere kontorer og som tilbyr ulike tjenester til et bredt kundespekter. Dersom foretaket eller dets kunder har internasjonal tilknytning, vil det kunne påvirke risikoen. Selv om risikoen kan oppleves som liten for mindre foretak, må også disse foretakene gjøre reelle vurderinger av risikoen knyttet til egen virksomhet, og de må dokumentere dette. Se nærmere omtale av den virksomhetsrettede risikovurderingen i punkt 3.3.1.

Ingen av de 22 foretakene hadde dokumentert en virksomhetsinnrettet risikovurdering som oppfylte lovkravet fullt ut. Resultatet av tematilsynet viser blant annet følgende:

- *Vurdering av kundegrupper:*
4 foretak manglet en beskrivelse og vurdering av hvitvaskingsrisikoen knyttet til egne kunder og kundegrupper.
18 foretak hadde en mangelfull beskrivelse og vurdering.

- *Risikoen knyttet til terrorfinansiering:*
21 foretak hadde ikke dokumentert en vurdering av risikoen for terrorfinansiering.
1 foretak hadde mangelfull beskrivelse og vurdering av det samme.
- *Samlet risikovurdering:*
7 foretak manglet en samlet risikovurdering basert på truslene og sårbarhetene som var identifisert.
14 foretak hadde mangelfull risikovurdering.
- *Risikoreducerende tiltak:*
7 foretak hadde ikke beskrevet hvilke tiltak som skulle iverksettes for å redusere risikoen for å bli brukt som ledd i hvitvasking og terrorfinansiering.
11 foretak hadde mangelfull beskrivelse av slike tiltak.
- *Fastsettelse av risikovurderingen:*
11 foretak hadde ikke dokumentert at den virksomhetsinnrettede risikovurderingen var vedtatt i foretakets øverste ledelse.

2.1.2 Krav til rutiner (hvitvaskingsloven § 8)

Å fastsette rutiner er et nødvendig tiltak for å sikre etterlevelse av hvitvaskingsloven, og det er derfor lovfestet som et krav. Rutinene må være basert på den virksomhetsinnrettede risikovurderingen som er gjort, og dermed være tilpasset virksomheten i det konkrete foretaket. Rutinene skal være fastsatt av foretakets ledelse, og det skal utpekes en i foretakets ledelse som er ansvarlig for å følge opp disse. Rutinene skal tilpasses virksomhetens art og omfang. Dette innebærer at rutinene i mindre foretak blir enklere og mindre omfangsrike, men heller ikke mindre foretak kan unnlate å etablere rutiner som sikrer etterlevelsen av hvitvaskingsloven, og de må dokumentere disse.

Rutinene skal bidra til å sikre oppfyllelse, både av pliktene som gjelder for foretaket og av pliktene som må ivaretas i utførelsen av oppdrag:

- 9 foretak hadde ikke rutiner som var fastsatt av foretakets øverste ledelse, eller som var tilstrekkelig forankret i ledelsen.
- 1 foretak hadde ikke utpekt en bestemt person som skulle være ansvarlig for å følge opp rutinene.

a) Skriftlige rutiner for å ivareta plikter på foretaksnivå

Resultatet av tematilsynet viser blant annet:

- *Rutine som skal sikre at den som er ansvarlig for hvitvaskingsrutinene ivaretar dette ansvaret på en forsvarlig måte:*
1 foretak hadde ikke rutine for dette.
8 foretak hadde mangelfull rutine.

- *Rutine for opplæring:*
13 foretak hadde mangelfulle rutiner.
- *Rutine for dokumentasjon og lagring av opplysninger:*
3 foretak hadde ikke rutine for dokumentasjon og lagring av opplysninger i samsvar med hvitvaskingsloven.
13 foretak hadde mangelfull rutine.
- *Rutine for intern kontroll av etterlevelsen av rutiner og hvitvaskingsloven*
3 foretak hadde ikke rutine.
19 foretak hadde mangelfull rutine.

b) Skriftlige rutiner for å ivareta plikter som gjelder for gjennomføring av oppdrag

Resultatet av tematilsynet viser blant annet:

- *Rutine for rettidig gjennomføring av kundetiltak:*
4 foretak hadde ikke rutine som sikret at nødvendige opplysninger ble innhentet før oppdraget ble akseptert.
5 foretak hadde mangelfull rutine.
- *Rutine for innhenting og bekreftelse av opplysninger – fysisk kunde:*
Innhenting:
8 foretak hadde ikke rutine som sikret at nødvendige opplysninger ble innhentet.
6 foretak hadde mangelfull rutine.
Bekreftelse:
2 foretak hadde ikke rutine som sikret at nødvendige opplysninger ble bekreftet.
17 foretak hadde mangelfull rutine.
- *Rutine for innhenting og bekreftelse av opplysninger – juridisk kunde:*
Innhenting:
10 foretak hadde mangelfull rutine for innhenting av opplysninger.
2 foretak hadde ikke rutine som bidro til å sikre en oversikt over eierskaps- og kontrollstruktur.
7 foretak hadde mangelfull rutine for dette.
Bekreftelse:
3 foretak hadde ikke rutine som dekket bekreftelse av opplysninger.
14 foretak hadde mangelfull rutine.

- *Rutine for å avdekke reelle rettighetshavere*⁴:
1 foretak hadde ikke rutine som sikret et forsvarlig grunnlag for å ta stilling til om det var reelle rettighetshavere.
12 foretak hadde mangelfull rutine.
- *Rutine for å avdekke politisk eksponert person (PEP)*⁵:
3 foretak hadde ikke rutine som sikret et forsvarlig grunnlag for å ta stilling til om det var PEP som innehar, eller har innehatt stilling eller verv hos oppdragsgiver.
13 foretak hadde mangelfull rutine.
- *Rutine for risikoklassifisering*:
1 foretak hadde ikke rutine som sikret at kunden var risikoklassifisert.
18 foretak hadde mangelfull rutine.
- *Rutine for forsterkede kundetiltak*:
1 foretak hadde ikke rutine som omhandlet forsterkede kundetiltak.
13 foretak hadde mangelfull rutine.
- *Rutine for forenklede kundetiltak*:
3 foretak hadde ikke rutine som omhandlet forenklede kundetiltak.
9 foretak hadde mangelfull rutine.
- *Rutine for løpende oppfølging*:
1 foretak hadde ikke rutine som sikret løpende oppfølging av kundeforholdet i samsvar med hvitvaskingsloven.
14 foretak hadde mangelfull rutine.
- *Rutine for iverksettelse av nærmere undersøkelser*:
2 foretak hadde ikke rutine som omhandlet nærmere undersøkelser.
17 foretak hadde mangelfull rutine.

2.1.3 Manglende etterlevelse av hvitvaskingsloven i oppdragsutførelsen

Finanstilsynets kontroll av de 121 oppdragene viste gjennomgående svakheter i utføringen av oppdrag, blant annet på følgende sentrale områder:

- *Risikoklassifisering*:
50 oppdrag var ikke risikoklassifisert i henhold til hvitvaskingsloven.
I 65 oppdrag manglet det forklaring på hvorfor risikoen var satt til "lav", eller hvorfor den ikke var satt til "høy" der kunden var i en risikobransje, eller det var andre forhold hos kunden som kunne tilsi at forsterkede kundetiltak var nødvendig.
- *Gjennomføring av forsterkede kundetiltak*
Tematilsynet dekket hovedsakelig oppdrag i bransjer med økt risiko. Risikoen var klassifisert som "høy" i 3 oppdrag. I 2 av disse var det ikke gjennomført forsterkede

⁴ Jf. hvitvaskingsloven § 2 første ledd, bokstav e)

⁵ Jf. hvitvaskingsloven § 2 første ledd, bokstav f)

kundetiltak rettet mot de aktuelle risikofaktorene.

- *Kartlegging av eierskap og kontrollstruktur*
I 51 oppdrag, der kunden inngikk i større konsern eller hadde en kompleks eierstruktur, inkluderte ikke dokumentasjonen et organisasjonskart, oversikt e.l. som bidro til et forsvarlig grunnlag for å vurdere eierskap og kontrollstruktur. Det var blant annet ikke vurdert om kontrollstrukturen kunne skille seg fra juridisk eierskap.
- *Vurdering av eventuelle reelle rettighetshavere*
I 48 oppdrag var det ikke vurdert om det kunne være reelle rettighetshavere.
I 66 oppdrag var det identifisert reelle rettighetshavere uten at det forelå tilstrekkelig grunnlag for å kunne vurdere hvem som var ansett som reelle rettighetshavere.
- *Vurdering av eventuelle PEP*
I 114 oppdrag var det ikke dokumentert at det var vurdert om det kunne være PEP, eventuelt hva som var gjort for å kunne utelukke det.
- *Løpende oppfølging av kundeforholdet*
I 109 oppdrag var det ikke dokumentert at kundeforhold var fulgt opp med tanke på om det kunne være endringer av betydning for tidligere vurdering av kunden etter bestemmelsene i hvitvaskingsloven.

2.2 Finanstilsynets oppfølging overfor de enkelte foretakene

Finanstilsynet har fulgt opp resultatene av tematisynet overfor de 22 foretakene som ble valgt ut for kontroll. Det er utarbeidet foreløpige rapporter, som er kommentert av de enkelte foretakene. Tilsynsrapportene som avslutter sakene, blir publisert på Finanstilsynets nettsted.

Finanstilsynet har ilagt 19 foretak gebyr med hjemmel i hvitvaskingsloven. I utmålingen av gebyret er det tatt hensyn til forhold som nevnt i hvitvaskingsloven § 50, jf. også forvaltningsloven § 46. Det høyeste gebyret er på om lag 400 000 kroner og det laveste på om lag 100 000 kroner.

3 Nærmere om funnene

3.1 Overordnet inntrykk

Finanstilsynets overordnede inntrykk er at de kontrollerte revisjonsforetakene og regnskapsførerforetakene ikke fullt ut har tatt inn over seg den rollen de har i å forebygge eller avdekke økonomisk kriminalitet. Tilnærmet alle de kontrollerte foretakene som ikke hadde rapportert til Økokrim om mistanke om hvitvasking og terrorfinansiering, uttalte under tilsynet at "*de ikke har kunder som er involvert i hvitvasking og terrorfinansiering*". Finanstilsynet viser til at det er stor usikkerhet knyttet til omfanget av hvitvasking og terrorfinansiering i Norge, men at det er store beløp involvert på ulike områder i samfunnet, er

lite tvilsomt. Det vises blant annet til Økokrims trusselvurdering fra 2020⁶ og andre rapporter⁷. Selv om det er knyttet usikkerhet til størrelsen av beløp som hvitvaskes eller som er knyttet til terrorfinansiering, er det lite sannsynlig at bare et fåtall av involverte virksomheter har revisor eller regnskapsfører.

Et annet inntrykk er at pliktene i hvitvaskingsloven etterleves som om det er tilstrekkelig å kunne fremlegge et dokument som er betegnet som "virksomhetsinnrettet risikovurdering" og "hvitvaskingsrutiner". Flere foretak har bare skrevet ut standardmaler utarbeidet av bransjeforeningene, uten å tilpasse disse til egen virksomhet og uten at de blir benyttet i den løpende virksomheten. Når dette er situasjonen, vil ikke risikovurderingen og rutinene i praksis bidra til etterlevelse av pliktene i hvitvaskingsloven. Finanstilsynet mener derfor at lovkravet om virksomhetsinnrettet risikovurdering og rutiner ikke kan oppfylles på denne måten. Riktignok inneholder mange av arbeidsverktøyene foretakene benytter oppgaver og handlinger som er ment å ivareta plikter i hvitvaskingsloven. Uten nødvendig kunnskap om hva som skal vurderes og dokumenteres i arbeidsverktøyet, og uten god oppfølging av at det skjer, er heller ikke dette tilstrekkelig til å oppnå en formålsrettet etterlevelse av hvitvaskingsloven.

Samlet sett mener Finanstilsynet at svak ledelsesoppmerksomhet har gjort at foretakene ikke i tilstrekkelig grad har integrert arbeidet mot hvitvasking og terrorfinansiering i sin risikostyring og kontrollstruktur.

I det følgende kommenteres funnene i tematilsynet på noen utvalgte områder, og som kan bidra til å øke forståelsen av pliktene og dermed etterlevelsen av hvitvaskingsloven.

3.2 Opplæring (hvitvaskingsloven § 36)

Kunnskap om indikatorer på hvitvasking og terrorfinansiering

Regnskapsførere får god innsikt i sine oppdragsgiveres virksomhet og følger virksomhetene deres løpende innenfor det som følger av oppdragsavtalene. At de som arbeider for regnskapsførerforetak har god kunnskap om hvordan hvitvasking, terrorfinansiering og annen økonomisk kriminalitet kan skje, er helt avgjørende for om de er i stand til å avdekke situasjoner der kunder kan være involvert i hvitvasking eller terrorfinansiering. Kravet om rutiner følger av hvitvaskingsloven § 8. Også i foretak med svært få ansatte vil utarbeidelsen av rutiner og planer for opplæring øke bevisstheten om og etterlevelsen av pliktene i hvitvaskingsloven.

Kravet til opplæring skal sikre at alle ansatte og andre som utfører oppdrag for foretaket, er i stand til å gjenkjenne forhold som kan indikere hvitvasking og terrorfinansiering. Dette innebærer i det minste at de er godt kjent med indikatorlisten som er utarbeidet av Nasjonal

⁶ <https://www.okokrim.no/trusselvurdering-2020.6304950-411472.html>

⁷ Samfunnsøkonomisk analyse AS, Rapport 69-2017: [Analyse av former, omfang og utvikling av arbeidslivskriminalitet](#)

The Institute of International Finance and Deloitte LLP White Paper: [The global framework for fighting financial crime – Enhancing effectiveness & improving outcomes](#)

Dersom anslaget på mellom 2 og 5 prosent av BNP legges til grunn også som et anslag også for Norge, utgjør 2 prosent av Norges BNP i 2020 68 milliarder kroner, og 5 prosent utgjør 171 milliarder kroner.

tverretattlig analyse og etterretningscenter (NTAES), og hvordan den kan brukes i oppdragsutføringen. Den virksomhetsinnrettede risikovurderingen tilsier at det er behov for økt opplæring i indikatorer for ulike bransjer for ansatte som arbeider med kunder i disse bransjene.

Selv om revisorer ikke er så tett på den løpende virksomheten, gir også en årsregnskapsrevisjon god innsikt i klientens virksomhet. Blant annet må revisor sette seg godt inn i den revidertes virksomhet og identifisere og vurdere risikoene for feil i regnskapet, herunder feil som skyldes misligheter. Det er likevel ikke fullt ut samsvar mellom risikovurderingene som skal gjøres etter revisorloven, og vurderingen av om den som skal revideres, kan være involvert i hvitvasking og terrorfinansiering.

For å sikre at det blir gitt relevant og tilstrekkelig opplæring i foretakene, og at opplæringen blir vedlikeholdt, må ledelsen i foretakene vurdere hvordan kravet til opplæring skal ivaretas i egen virksomhet, og nedfelle dette i en rutine. Den skriftlige rutinen må konkretiseres i en opplæringsplan for en kommende periode, for eksempel et år. Planen må vise hvem som skal ha opplæring, i hva, når og hvordan. De som skal ha opplæring, må gis tid og anledning til å gjennomføre denne på en måte som gjør at de faktisk tilegner seg kunnskapen.

Kunnskap om interne rutiner

Ansatte og andre som utfører arbeidet for foretaket må ha kunnskap om hvordan hvitvasking og terrorfinansiering skjer, og må ha løpende oppmerksomheten mot slike forhold i utføringen av regnskapsførings- eller revisjonsoppdraget. De må kjenne til de interne rutinene for hvordan de skal håndtere situasjoner der det kan være usikkerhet knyttet til et forhold de ser. De må vite hvem de skal kontakte for å diskutere den konkrete situasjonen, herunder om det skal iverksettes nærmere undersøkelser og hvordan. De må også vite når den som er utpekt som ansvarlig etter hvitvaskingsloven § 8 femte ledd, skal kontaktes for eventuell rapportering til Økokrim. Ledelsen i foretaket må vurdere hvordan dette skal være i egen virksomhet, og den må nedfelle det i en skriftlig rutine. Opplæringen må dekke denne rutinen og øvrige rutiner som skal sikre etterlevelsen av pliktene i hvitvaskingsloven.

3.3 Ulike risikovurderinger i foretaket

Oppfyllelse av pliktene i hvitvaskingsloven forutsetter at foretakene har vurdert risikoen for hvitvasking og terrorfinansiering. Denne inkluderer risikovurdering på foretaksnivå (virksomhetsinnrettet risikovurdering) og av det enkelte oppdraget (risikoklassifisering). Risikoklassifiseringen på oppdragsnivå er utgangspunktet for hvilke kundetiltak som er nødvendige, og hvordan den løpende oppfølgingen skal være.

3.3.1 Virksomhetsinnrettet risikovurdering

Den virksomhetsinnrettede risikovurderingen skal identifisere risikoen for at foretaket kan bli involvert i hvitvasking eller terrorfinansiering, se punkt 2.1.1.

Det må fremgå av risikovurderingen at foretaket har identifisert hvilke eksterne forhold (trusler mot virksomheten) og hvilke interne forhold (sårbarheter i virksomheten) som påvirker risikoen for at foretaket kan bli brukt som ledd i hvitvasking eller terrorfinansiering. Det er foretakets *eget* risikobilde som skal kartlegges. Dette innebærer at risikovurderingen vil variere i omfang og kompleksitet, avhengig av foretakets størrelse, tjenestespekter,

kundemasse, internasjonale tilknytning m.m. I mindre virksomheter vil risikovurderingen normalt være enklere, men den skal uansett gjennomføres.

For å kunne identifisere trusler mot virksomheten må ledelsen forstå hvordan foretakets ulike tjenester, også revisjonsoppdrag og regnskapsføringsoppdrag, kan bli brukt av kunder som ønsker å hvitvaske penger eller finansiere terror. Når ledelsen vurderer enkelte kundegrupper til å være innenfor bransjer med økt risiko for hvitvasking eller terrorfinansiering, må det være basert på kunnskap om hvorfor hver av disse bransjene er utsatt for økt risiko for hvitvasking.

Eksempler på sårbarheter i virksomheten er mangelfull kunnskap blant de oppdragsansvarlige og medarbeiderne om hvilke forhold som kan indikere hvitvasking og terrorfinansiering, manglende eller mangelfulle rutiner for hvordan pliktene i hvitvaskingsloven skal oppfylles, manglende eller mangelfull støtte i elektroniske systemer eller at det ikke avsettes tilstrekkelig med tid og ressurser til å oppfylle pliktene i hvitvaskingsloven.

Både de eksterne og interne forholdene er bestemmende for foretakets risiko for å bli brukt som ledd i hvitvasking og terrorfinansiering. Den virksomhetsinnrettede risikovurderingen skal derfor vise den samlede risikoen, som inkluderer hvordan eksterne og interne forhold påvirker hverandre. Et foretak kan ha relativt få trusler rettet mot virksomheten, men kan ha interne sårbarheter som gjør at risikoen for å bli brukt som ledd i hvitvasking eller terrorfinansiering, likevel er høy. Slike interne sårbarheter kan være svak kunnskap blant de ansatte om hvordan hvitvasking og terrorfinansiering skjer, eller at foretakets rutiner ikke er utformet slik at de gir tilstrekkelig konkret veiledning om hvilke vurderinger og handlinger som skal gjøres og hvordan.

Gjennom arbeidet med den virksomhetsinnrettede risikovurderingen vil foretakets ledelse se hvor det er nødvendig å sette inn tiltak for å redusere de(n) identifiserte risikoen(e) til det nivået ledelsen mener er akseptabelt. Typiske tiltak for å redusere truslene er å vurdere om rutinene skal inneholde særlige regler for kunder i enkelte bransjer. Det kan også være at det settes begrensninger på hvilke tjenester som skal kunne leveres til hvilke kunder. Tiltak for å redusere sårbarhet kan for eksempel være økt opplæring, etablere rutiner som gir god veiledning for dem som utfører oppdrag på vegne av foretaket og styrke internkontrollen.

3.3.2 Risikoklassifisering av oppdrag

Det er i utføringen av oppdrag at regnskapsfører eller revisor kan forebygge eller avdekke hvitvasking eller terrorfinansiering. Den som har ansvaret for å utføre oppdraget, må derfor konkret ta stilling til hvilken risiko den aktuelle kunden og oppdraget må anses for å ha ved å klassifisere risikoen. Lovens utgangspunkt er at et oppdrag har "normal risiko", og at en nærmere vurdering kan føre til at risikoen må anses som forhøyet eller redusert.

Rutinene må angi hvilke forhold som skal vektlegges i risikoklassifiseringen. Dette gjør at risikoklassifiseringen av hvert enkelt oppdrag bidrar til å sikre at oppmerksomheten i det løpende arbeidet rettes mot områder der risikoen for hvitvasking og terrorfinansiering antas å være størst. Selv om sentrale vurderingskriterier kan være sammenfallende med revisorlovens krav til risikovurderinger og regnskapsførerlovens krav til gjennomgang av oppdragsgivers interne rutiner, vil for eksempel kundens bransjemessige tilknytning kunne tilsi ulikt resultat i de to vurderingene.

Inntrykket etter tematisynet er at det synes å være en viss motvilje mot å konkludere med at en kunde skal plasseres i kategorien "høy" risiko. I tilfeller der dette burde være utgangspunktet, er argumentene for at det likevel ikke er nødvendig ofte lite tungtveiende og i det minste svakt dokumentert. For eksempel er det ofte uklart hvilke konkrete forhold som gjør at en kunde i en bransje med forhøyet risiko, likevel ikke er klassifisert som "høy". Tilsvarende gjelder i tilfeller der en kunde er ansett for å ha en "lav" risiko. Følgen av en for lav risikoklassifisering kan være at hvitvasking og terrorfinansiering ikke får den nødvendige oppmerksomheten i arbeidet.

3.4 Kundetiltak og løpende oppfølging

Kundetiltakene skal være risikobasert. Dette er bare mulig å få til dersom den som er ansvarlig for oppdraget, er klar over hvilke risikoer som foreligger, både for bransjen og for den enkelte kunden. Hvis det er gjort en konkret og forsvarlig risikoklassifisering, vil det være enklere å se både hvilke kundetiltak som må gjennomføres, og hvilke områder kundetiltakene bør rettes mot.

Tematisynet avdekket at de formelle eierforholdene ofte er identifisert, men ikke alltid som et organisasjonskart som viser konsernet der kunden inngår. I konsern med mange selskaper og en komplisert struktur, for eksempel ved krysseierskap, vil ikke en fragmentert kontroll og dokumentasjon av eierskapet gi et godt nok grunnlag for å vurdere behovet for kundetiltak.

Et organisasjonskart vil være til hjelp også i vurderingen av hvem som skal identifiseres som reell(e) eier(e). Det gjelder også i mindre strukturer. Selv om eier og reell rettighetshaver ofte er samme person, kan det være annet enn eierskap som gir kontroll. I mange av de kontrollerte oppdragene er det ikke vurdert om det kan være reelle rettighetshavere eller at det mangler dokumentasjon for at dette er vurdert. Enkelte foretak har vist til oppfyllelsen av revisorlovens om vurdering av nærstående transaksjoner, men disse vurderingene er ikke sammenfallende med hvitvaskingslovens krav til identifisering av eier og kontrollstrukturen.

Definisjonen av politisk eksponert person (PEP) i hvitvaskingsloven § 2 første ledd, bokstav f) er lite kjent i de kontrollerte foretakene, noe som fører til mangelfulle vurderinger og dokumentasjon av dette forholdet.

En del vurderinger og handlinger som gjøres i utføringen av revisjons- eller regnskapsføreroppdraget, vil også kunne være "forsterkede kundetiltak" etter hvitvaskingsloven. For eksempel i tilfeller der en regnskapsfører mener det er nødvendig å forsikre seg om riktigheten av en faktura eller andre bilag før det bokføres, eller revisors forståelse og vurdering av en transaksjon med nærstående, som nevnt foran. I den utstrekning dette kan anses som et forsterket kundetiltak, kan det være en utfordring at beskrivelsen av vurderingen og handlingen blir oppbevart i oppdragsdokumentasjonen fordi det er ulike krav i hvitvaskingsloven og i revisorloven og regnskapsførerloven til oppbevaring av dokumentasjon.

Økt kunnskap om kunden og eventuelle endringer hos denne, vil kunne gjøre at risikobildet endrer seg. Det må derfor jevnlig gjennomføres kundetiltak som ledd i løpende oppfølging, og uansett når det er tvil om tidligere innhentede opplysninger er korrekte eller tilstrekkelige.

Flere revisjonsforetak viste til den årlige vurderingen av om et revisjonsoppdrag skal fortsette, men en vurdering etter revisorloven er ikke nødvendigvis tilstrekkelig til å oppfylle kravet til løpende oppfølging etter hvitvaskingsloven.

At foretaket fastsetter rutiner som gir god veiledning og forståelse for hvilke risikoer som skal reduseres gjennom kundetiltak, og som angir aktuelle kundetiltak, vil sikre en bedre etterlevelse av hvitvaskingsloven også på dette området.

3.5 Internkontroll (hvitvaskingsloven § 35)

Hvitvaskingsloven presiserer kravet om at foretakenes internkontroll også skal omfatte etterlevelsen av hvitvaskingsloven. Dette innebærer at foretakenes ledelse må fastsette hvilke interne kontrolltiltak som skal iverksettes for å sikre etterlevelse av loven. Det må utarbeides en skriftlig rutine som beskriver hvilke interne kontroller som skal gjøres, når og av hvem, og ledelsen må påse at denne rutinen følges. For eksempel kan det være behov for hyppigere eller grundigere kontroller på enkelte områder enn på andre. Som det kommer frem av oversikten i punkt 2.1.2 bokstav a, fjerde strekpunkt, hadde ingen av de kontrollerte foretakene rutine som innebar etablering av en internkontroll som var egnet til å sikre etterlevelsen av hvitvaskingsloven.

Et sentralt internkontrolltiltak er å sørge for at de som er ansvarlige for oppdrag på vegne av foretaket og medarbeiderne, følger rutinene som er fastsatt for å sikre at nødvendige vurderinger og handlinger gjennomføres og at de blir dokumentert. For eksempel avdekket tematilsynet mangelfull etterlevelse av en fastsatt rutine for opplæring i alle de 19 foretakene som hadde en slik rutine, se punkt 2.1.2 bokstav a, andre strekpunkt. Etterlevelsen av fastsatte rutiner for dokumentasjon og lagring av opplysninger sviktet i alle foretakene som hadde etablert en slik rutine, se punkt 2.1.2 bokstav a, tredje strekpunkt.

På samme måte som andre rutiner i revisjonsforetak og regnskapsførerforetak, må etterlevelse av rutinene etter hvitvaskingsloven kontrolleres, og eventuelle avvik fra rutinen må følges opp. Dersom dette ikke blir gjort, vil ikke rutinen virke som forutsatt. Hvis det avdekkes avvik fra rutinen, må foretaket vurdere hvordan rutinebruddet skal følges opp overfor de aktuelle personene. Dersom kontrolltiltakene avdekker lovbrudd, også i tilfeller der rutinen er fulgt, må foretaket klargjøre rutinen for å hindre nye lovbrudd.

Både revisorloven og regnskapsførerloven har krav til kontrollhandlinger som skal gjennomføres for å sikre etterlevelsen av god revisjonsskikk og god regnskapsføringsskikk, og andre krav i oppdragsutførelsen. Flere av foretakene synes å legge til grunn at kontrollhandlinger som følger av disse lovene, også dekker kravet til internkontroll i hvitvaskingsloven. Selv om kontrollene kan samordnes, må de utformes slik at de også sikrer etterlevelsen av pliktene i hvitvaskingsloven og interne rutiner.

3.6 Annet

Også øvrige plikter i hvitvaskingsloven må ivaretas, blant annet ved hjelp av rutiner og systemer. Her nevnes:

- Systemer som gjør at oppbevarings- og sletteplikter kan ivaretas. Det er viktig å være klar over og håndtere at oppbevaringsfristen etter hvitvaskingsloven regnes fra avslutningen av kundeforholdet, og ikke etter når oppdraget er avsluttet, slik det er etter revisorloven og regnskapsførerloven. I tillegg må sletteplikten knyttet til personopplysninger ivaretas, se hvitvaskingsloven § 30.
- Rutine for når og hvordan det kan bygges på kundetiltak utført av tredjepart i henhold til hvitvaskingsloven § 22.
- Rutine som sikrer at nødvendige vurderinger og tiltak gjennomføres dersom kundetiltak utkontrakteres, se hvitvaskingsloven § 23.
- Rutine som sikrer at avsløringsforbudet i hvitvaskingsloven § 28 etterleves.

4 Oppsummering

Et overordnet inntrykk fra tematilsynet er at svak oppmerksomhet i ledelsen i foretakene har gjort at arbeidet mot hvitvasking og terrorfinansiering ikke er tilstrekkelig integrert i foretakenes risikostyring og kontrollstruktur. Inntrykket underbygges av svak kunnskap om hvordan hvitvasking og terrorfinansiering skjer, manglende eller mangelfulle rutiner, og en oppfatning hos foretakene om at egne kunder ikke er involvert i hvitvasking eller terrorfinansiering.

Tematilsynet viser også at fastsatte rutiner ikke er tilpasset virksomheten og risikoen i det konkrete revisjonsforetaket eller regnskapsførerforetaket. Rutinene gir derfor ikke de som utfører oppdrag på vegne av foretaket den veiledningen de bør få i sitt arbeid for å sikre etterlevelse av pliktene i hvitvaskingsloven.

Finanstilsynet har utarbeidet rapporter til alle regnskapsførerforetakene og revisjonsforetakene som var omfattet av tematilsynet, og rapportene beskriver foretakets brudd på pliktene i hvitvaskingsloven. 19 av foretakene er ilagt overtredelsesgebyr. Rapportene blir publisert på Finanstilsynets nettsted.

Oppfølging av regnskapsførerforetak og revisjonsforetak etterlevelse av hvitvaskingsloven vil inngå i Finanstilsynets løpende tilsynsvirksomhet.